

КВАНТИТАТИВНІ ОЦІННІ РЕСПОНСИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ

У статті розглянуто квантитативні оцінні респонсивні висловлення, визначено комплекс стратегій і тактик, що в них реалізуються та функції оцінних висловлень адресата. Досліджуються вербальні (лексико-семантичні та синтаксичні) й невербальні засоби вираження квантитативних оцінних респонсивних висловлень. Матеріалом дослідження слугують твори сучасної англійської художньої літератури.

Ключові слова: оцінне респонсивне висловлення, квантитативна оцінка, стратегія, тактика, функція.

В статье рассмотрены квантитативные оценочные респонсивные высказывания, установлен комплекс стратегий и тактик адресата, а также функции его оценочных высказываний. Исследуются вербальные (лексико-семантические и синтаксические) и невербальные средства выражения квантитативных оценочных респонсивных высказываний. Материалом исследования послужили произведения современной англоязычной художественной литературы.

Ключевые слова: оценочное респонсивное высказывание, квантитативная оценка, стратегия, тактика, функция.

The present article considers quantitative estimative responsive utterances, determines a complex of strategies and tactics realized in these utterances and functions of the responses under study. The author investigates the verbal (lexical and semantic as well as syntactic) and non-verbal means of quantitative estimative responses representation. Modern literature of English-speaking countries serves as the material of the study.

Key words: estimative responsive utterance, quantitative estimation, strategy, tactics, function.

Постановка проблеми. Значний інтерес до категорії оцінки пояснюється її багатоаспектністю, тісним зв'язком з іншими лінгвістичними категоріями, а також наявністю величезної кількості суперечливих моментів і невирішених питань у рамках зазначеної категорії, що надає дослідникам широкі можливості для наукових пошуків у різних мовознавчих напрямках.

Проблему міжособистісної комунікації найкраще розглядати в діалогічному дискурсі, оскільки в ньому спостерігаємо безпосередній зв'язок комунікативних інтенцій мовця та результату його мовлення, що виражається у вербальних і невербальних діях адресата [2]. *Актуальність* даної праці зумовлена потребою поглибленого вивчення оцінних респонсивних висловлень (ОРВ) з огляду на комунікативно-прагматичну та функціональну специфіку їх реалізації в міжособистісному спілкуванні. Зважаючи на протиставлення "кількісне vs. якісне", вважаємо за доцільне розглянути квантитативні ОРВ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному мовознавстві виокремлено аксіологічну прагмалінгвістику (Т. А. Космеда), запропоновано комунікативну оцінну модель (О. М. Вольф,

Н. В. Гончарова), закладено основи функціональної семантики оцінки (Н. Д. Арутюнова, О. М. Вольф, Т. П. Кшежовські), досліджено оцінні номінації та специфіку їх варіювання (О. В. Яшенкова), проаналізовано комунікативно-прагматичні особливості висловлень позитивної (І. Ю. Шкіцька) та негативної оцінки (Т. А. Крисанова), а також визначено контекст реалізації оцінки в різних типах дискурсу (Н. Д. Арутюнова, Н. В. Гончарова, Т. А. Крисанова, П. Г. Ноуел-Сміт, Г. І. Приходько, С. Ганстон, Дж. Томсон, Л. Альба-Хуез, Т. П. Кшежовські, Я. Пузиніна). Щодо категорії кількості, на даний момент існують лінгво-когнітивні класифікації лексики з кількісним значенням (В. В. Акуленко [1], Г. Г. Галіч [4], Я. Г. Біренбаум, З. Я. Тураєва [5]). Деякі дослідження розглядають квантитативну оцінку з точки зору засобів її вираження (М. Ю. Кайки, А. Ф. Папіна, І. І. Рахманова).

Постановка завдань дослідження. Усе це викликає необхідність більш детального вивчення квантитативної оцінки в рамках комунікативної лінгвістики. Зокрема, *мета* роботи полягає у встановленні, класифікації та аналізі комунікативно-прагматичних і функціональних характеристик квантитативних оцінних респонсивних висловлень.

Матеріалом дослідження є 30 американських і британських художніх творів початку ХХІ століття загальним обсягом 11173 сторінки. Загальна кількість фрагментів ОРВ, отриманих методом суцільної вибірки, становить 3380 одиниць.

Виклад основного матеріалу. У роботі **оцінне респонсивне висловлення** визначається як оцінний мовленнєвий акт, що слугує результатом впливу ініціувальної репліки та одночасно виражає інтенцію стосовно співрозмовника [3, с. 9].

Здатність ОРВ не лише виражати ставлення до особи, явища, предмета, а й здійснювати маніпулятивний вплив на адресанта зумовлює їх поділ **відповідно до мовленнєвої реакції комунікантів** на власне оцінні (83 %) та маніпулятивні оцінні респонсивні висловлення (17 %).

Квантитативне ОРВ (3,6 %) як один з видів власне оцінних респонсивних висловлень спрямоване на формування у свідомості співрозмовника кількісного вираження якісних ознак об'єкта оцінювання. Така реакція може виявлятися у (не)схваленні, визнанні (не)доцільності певної міри кількості.

Як стверджував В. В. Акуленко, квантитативна оцінка нічого спільного із нумеральністю не має: як і будь-який інший вид оцінки, вона базується на співставленні певних ознак із нормою [1, с. 30].

Г. Г. Галіч пропонує здійснювати аналіз оцінної квантифікації за узуально-градуальною ("норма", "трішки менше норми", "менше норми", "набагато менше норми", "трішки більше норми", "більше норми" та "набагато більше норми"), ситуативно-модальною ("достатня кількість", "недостатня кількість", "надмірна кількість") й тотально-партитивною шкалами (зони "нуля" ("негативної тотальності"), "партитивності" та "цілісності" ("позитивної тотальності")) [4, с. 58–85].

Розглянемо реалізацію квантитативного ОРВ у такій діалогічній єдності (ДЄ):

"How old is he?"

"Thirty-seven, Gramps. He thinks he's in his prime" (Baker A. Goodbye Liverpool).

На запитання адресанта про вік залицяльника її сімнадцятилітньої внуки, остання повідомляє цю інформацію. Знаючи, що велика різниця у віці не подобається бабусі, адресат не акцентує увагу на цьому аспекті, а надає йому квантитативну оцінку, стверджуючи, що чоловік знаходиться у розквіті сил (*in his prime* [6]). Відповідно до узуально-градуальної шкали ОРВ належить до рівня "більше норми", ситуативно-модальної шкали – "надмірної кількості", тотально-партитивної шкали – зони "цілісності". Отже, вік об'єкта оцінювання позначає його якісну характеристику.

Оцінні висловлення займають чільне місце у процесі **стратегічного і тактичного планування** мовлення, що сприяє оптимальному виконанню завдань комунікантів.

Залежно від мети комунікації для квантитативних оцінних респонсивних висловлень характерними є диктальна (0,72 %, інформування партнера з комунікації про оцінку певного явища) та модальна стратегії (2,88 %, висловлення ставлення до об'єкта оцінки), що реалізуються завдяки тактикам пояснення, розширення тези (0,72 %) та підвищення (1,98 %) і зниження значення (0,9 %).

"Where is she?"

"Oh, Miss Linnet's on the phone doing business as usual. I think. You know she's open for business twenty-four hours a day, seven days a week" (Taylor Bradford B. Just Rewards).

Комунікантами в зазначеній ДЄ постають батько Ліннет і її помічниця. Іntenція адресанта полягає у встановленні місцезнаходження доньки. Такий МА є не лише іллокутивно вдалим у тому, що чоловік отримує певну інформацію, а й "іллокутивно надлишковим", позаяк адресат повідомляє дані, про які її не запитували, а саме висловлює квантитативну оцінку працелюбності керівника, що виявляється в амбівалентному ставленні до такої наполегливості у роботі.

Отже, диктальна стратегія, що реалізується в ОРВ спрямована на інформування батька Ліннет про оцінку стану її справ. Зауважимо, що адресат застосовує кооперативну стратегію в інтеракції. Використовуючи тактику пояснення, розширення тези, помічниця поступово логічно обґрунтовує свою оцінку ситуації: розкриває власне розуміння фрази *as usual* за допомогою гіперболи *twenty-four hours a day, seven days a week* [6]. З одного боку, адресат радіє успіхам Ліннет, а з іншого – не схвалює такої завзятості, адже керівник зовсім не відпочиває, що шкодить її здоров'ю.

Приклад кількісної оцінки самопочуття описаний у такій ДЄ, контекстом якої слугує втрата близької людини подруги адресата:

"I'm so sorry, sweetheart," he said. "Was it awful?"

"It was rather," she said. "But ten thousand times worse for Fiona. She's devastated" (Vincenzi P. No Angel).

Інтенція адресанта полягає у співчутті горю жінки та визначенні деяких обставин сприйняття ситуації. Для оцінки власного стану адресат застосовує компромісний деінтенсифікуючий прислівник *rather*, однак естимация стану третьої особи представлена гіперболою. Таке поєднання деінтенсифікації та гіперболи при оцінці самопочуття свідчить про розуміння адресата, що її хвилювання та співпереживання незначні у порівнянні з горем Фіони. Завдяки таким засобам реалізується поєднання тактик підвищення та зниження значення ОРВ.

У **функціональному аспекті** квантитативні оцінні респонсивні висловлення реалізують спонукальну (0,9 %), соціальну (1,08 %) та когнітивну (1,62 %) функції.

"How far can he be moved?"

"Not far. Don't think of a car journey" (Easterman D. Maroc).

Для інтерпретації ДЄ необхідно надати її контекст. Розмова відбувається між лікарем невеликої клініки та колегою потерпілого, котрому розбійники завдали ножового поранення у пустелі. Чоловік втратив багато крові, а в лікарні немає необхідного замітника. Інтенція адресанта полягає у встановленні можливості транспортування потерпілого у місто, де його вилікують. Однак лікар надає імпліцитну квантитативну оцінку стану пацієнта, виражаючи недоцільність і небезпеку його перевезення на велику відстань (*Don't think of a car journey*). При цьому адресат застосовує тактику підвищення значення висловленого оцінного твердження. Отже, ОРВ реалізує когнітивну функцію: адресат співвідносить дані про самопочуття пацієнта з показниками здорової людини та робить відповідні висновки.

Згідно з мовною структурою прагматичні смисли квантитативних ОРВ репрезентовані такими засобами:

1) лексико-семантичний рівень:

- оцінні лексеми *віку й самопочуття* (1,06 %) та *ситуації* (2,54 %);

- переважають умовно-оцінні засоби: марковані числівники, прислівники, що використовуються для (де)інтенсифікації оцінного значення, фразеологізми;

- стилістичні засоби семасіології: тропи (гіпербола, мейозис) і фігури (градація);

2) синтаксичний рівень:

- прості поширені і складнопідрядні речення;

- стилістичний синтаксис: фігури (еліптичні висловлення, парцеляція);

3) невербальні засоби, що є своєрідними індикаторами конотативного значення ОРВ, представлені просодичними (тон мовлення) та кінсичними компонентами (помах рукою).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, встановлені комунікативно-прагматичні та функціональні характеристики квантитативних оцінних респонсивних висловлень (розгляд оцінної респонсивної репліки як результату впливу ініціальної репліки, комунікативні стратегії і тактики адресата, функціональне навантаження його оцінного висловлення) і дані їх кількісного аналізу дають можливість стверджувати про його універсальність як мовленнєвого акту, що може не лише сприяти адекватному розумінню дійсності, але і зберігати систему цінностей, пов'язану з особистими пріоритетами адресата, а також здійснювати вплив на вербальні та невербальні дії співрозмовника.

У перспективі подальших досліджень вбачаємо вивчення категорії оцінки та оцінних висловлень адресата в етнокультурному та гендерному аспектах.

Література

1. *Акуленко В. В.* Категорія кількості в сучасних європейських мовах / В. В. Акуленко, С. А. Швачко, Е. І. Букреева. – К. : Наукова думка, 1990. – 284 с.

2. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Академія, 2009. – 376 с.

3. *Бобошко Т. М.* Оцінні респонсивні висловлення в сучасній англійській мові: комунікативно-прагматичні та функціональні характеристики (на матеріалі американських і британських художніх творів початку XXI століття): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Бобошко Тетяна Михайлівна. – К., 2015. – 222 с.

4. *Галич Г. Г.* Когнитивная категория количества и её реализация в современном немецком языке / Галина Георгиевна Галич. – Омск : ОмГУ, 2002. – 208 с.
5. *Тураева З. Я.* Некоторые особенности категории количества (на материале английского языка) / З. Я. Тураева, Я. Г. Биренбаум // Вопросы языкознания. – 1985. – № 4. – С. 122–130.
6. *Macmillan English Dictionary* / [Eds. M. Rundell, G. Fox]. – Oxford : Macmillan Publishers Limited, 2002. – 1692 p.

References

1. *Akulenko V. V.* Kategoriya kolichestva v sovremennykh evropeiskikh yazykakh / V. V. Akulenko, S. A. Shvachko, E. I. Bukreeva. – K. : Naukova dumka, 1990. – 284 s.
2. *Batsevych F. S.* Osnovy komunikatyvnoyi lingvistyky / Floriy Sergiyovych Batsevych. – K. : Akademia, 2009. – 376 s.
3. *Boboshko T. M.* Otsinni responsyvni vyslovlennya v suchasniy angliiskiy movi: komunikatyvno-prahmatychni ta funktsionalni kharakterystyky (na materialy amerykanskykh i brytanskykh khudozhnikh tvoriv pochatku XXI stolittya): dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 / Boboshko Tetyana Mykhailivna. – K., 2015. – 222 s.
4. *Galich G. G.* Kognitivnaya kategoriya kolichestva i ee realizatsiya v sovremennom nemetskom yazyke / Galina Georgievna Galich. – Омск : ОмSU, 2002. – 208 s.
5. *Turaeva Z. Ya.* Nekotorye osobennosti kategorii kolichestva (na materiale angliiskogo yazyka) / Z. Ya. Turaeva, Ya. G. Birenbaum // Voprosy yazykoznaneya. – 1985. – № 4. – С. 122–130.
6. *Macmillan English Dictionary* / [Eds. M. Rundell, G. Fox]. – Oxford : Macmillan Publishers Limited, 2002. – 1692 p.